

Handläggare
Fanny Fälth
Telefon: 08-5080034848

Till
Överförmyndarnämnden

Tjänsteutlåtande över JO beslut, 5473-2024, av den 1 december 2025

Något om överförmyndares granskning av årsräkningar från ställföreträdare. Även kritik mot Överförmyndarnämnden i Stockholms stad för att ha dröjt med sådan kontroll.

Förvaltningens förslag till beslut

Överförmyndarnämnden godkänner överförmyndarförvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen.

Sammanfattning

Justitieombudsmannen (JO) har i beslut per den 1 december 2025, diarienummer 5473-2024, riktat kritik mot Stockholms överförmyndarnämnd för lång handläggningstid gällande granskning av en årsräkning under 2024. Den specifika årsräkningen tog knappt ett år att granska och arvoda.

Justitieombudsmannen har även yttrat sig avseende metoden med översiktlig granskning samt kommit med vissa påpekanden i denna del. Särskilt betonas att granskningen inte får innebära att det endast görs en kontroll av årsräkningens formaliteter.

Bakgrund

Justitieombudsmannen har den 14 oktober 2024 begärt ett yttrande från Överförmyndarnämnden i Stockholms stad gällande en anmälan från en före detta ställföreträdare. Anmälan avsåg bristande återkoppling till ställföreträdaren samt en oskäligt lång handläggningstid för granskning och arvodering av ställföreträdarens redovisning.

Justitieombudsmannen efterfrågade dels uppgifter kring handläggningen av det specifika ärendet men även frågor kring vad en översiktlig granskningsmetod innefattar, när och i vilken

omfattning sådan används samt hur en sådan metod uppfyller såväl lagkrav som de riktlinjer som nämnden har att förhålla sig till.

Nämnden yttrade sig i november 2024 och anförde i huvudsak följande.

På grund av att förvaltningen genomfört flytt till nya lokaler, infört ett nytt ärendehanteringssystem samt genomfört en omorganisation har en negativ påverkan i form av längre handläggningstider skett. Det konstateras vidare att det förekommit brister i uppföljning av ärendet samt den serviceskyldighet som åligger myndigheten enligt 6 och 11 §§ förvaltningslagen.

Avseende den översiktliga granskningsmetoden framhöll nämnden att metoden tillämpas på årsräkningar som är kompletta, det vill säga inte saknar underlag. Därtill ska det inte heller tidigare ha förekommit några anmärkningar på ställföreträdarens redovisningar. Närmare uppgifter kring hur stor andel av årsräkningarna som granskas på ett översiktligt vis kunde inte fastställas.

Nämnden anförde att skälighet och rimlighet utifrån den enskilde huvudmannens situation, hälsotillstånd och förutsättningar iakttas. Vid varje enskild granskning ska utgifter eller uppgifter som avviker från det väsentliga uppmärksammas. Sådana avvikelser leder normalt till en fördjupad granskning. Om allvarigare brister i tidigare redovisning uppmärksammas eller om tidigare redovisning granskats med anmärkning görs alltid en fördjupad granskning av redovisningshandlingen.

Nämnden uppgav vidare att en översyn av granskningsförfarandet behövt ske under 2024 som ett led i att hinna med granskningen av årsräkningar för 2023 under år 2024.

Trots förfarandet med översiktlig granskning framhålls att granskningen görs i enlighet med Länsstyrelsens riktlinjer och föräldrabalken reglering.

Ärendet

Justitieombudsmannen framhåller, i sitt beslut 5473-2024, att granskningen av ställföreträdarens redovisningshandlingar är en central del i överförmyndarens arbete för att se till att huvudmannens tillgångar används korrekt och på ett lämpligt sätt. Av bl.a. det skälet är det också viktigt att årsräkningarna granskas inom rimlig tid.

enskilde och, i nästa led, är till dennes nytta. För att möjliggöra en sådan bedömning måste det givetvis utredas vad ospecificerade poster innehåller. Redovisade utgifter ska granskas mot de verifikat som bifogats och mot de eventuella större uttagstillstånd som lämnats. Om det saknas underlag beträffande en post av större omfattning eller den av annan anledning är tveksam, bör underlag eller förklaring begäras från ställföreträdaren.

Ytterst handlar det om enskilda människor som är i behov av samhällets stöd i framförallt rättsliga och ekonomiska angelägenheter samt inte sällan befinner sig i en utsatt situation. Mot bakgrund av att granskningen av den redovisning som ställföreträdarna ger in är ett av nämndens viktigaste tillsynsverktyg, är det enligt justitieombudsmannens, uppfattning centralt att arbetet sker såväl inom rimlig tid som med noggrannhet och beaktande av den enskildes förhållanden.

Justitieombudsmannen framhåller att den översiktliga granskningsmetod med tillhörande granskningsprotokoll som Överförmyndarnämnden i Stockholms stad tillämpar är påtagligt summariskt och inte innehåller några moment av rimlighetsöverbågningar. Vidare framstår det som att kontrollen är begränsad till endast formella förutsättningar för att årsräkningen ska anses vara komplett.

Justitieombudsmannen påtalar att nämndens yttrande inte besvarar de frågor som ställts på ett tillfredsställande sätt då det bland annat framstår som oklart vad skillnaden egentligen är mellan den översiktliga granskningsmetoden och en ordinarie eller fördjupad granskning.

Justitieombudsmannen drar slutsatsen att nämnden har prioriterat snabbhet vid granskningen av årsräkningarna år 2022 och 2023, vilket i sin tur kan ha skett på bekostnad av en omsorgsfull granskning.

Nämnden har i sitt yttrande angett att skälighet och rimlighet utifrån den enskildes situation iaktas vid den översiktliga granskningen. Justitieombudsmannen ifrågasätter och huruvida några sådana bedömningar görs, när momenten helt saknas i det underlag som används. Nämndens uppmanas att se över framtagna riktlinjer och stödmaterial om avsikten är att en översiktlig granskningsmetod fortsatt ska tillämpas

Gällande det individärende där anmälaren framhållit att förvaltningen brustit i såväl återkoppling som lång handläggningstid konstaterar justitieombudsmannen följande.

Överförmyndarnämnden i Stockholms stad slutförde granskningen av AA:s årsräkning för år 2022 knappt ett år efter att hans ärende var komplett och beslutade samtidigt om hans arvode. Nämnden har uppgett att arbetssituationen varit ansträngd till följd av framför allt att verksamheten flyttade till nya lokaler och att ärendehanteringssystemet byttes ut. Sådana förhållanden kan påverka effektiviteten men samtidigt har det inte har framkommit annat än att det varit fråga om planerade insatser. Nämnden har självfallet ett ansvar att förbereda och organisera verksamheten så att den fungerar även under en sådan period. Det är vidare anmärkningsvärt att en bidragande orsak till förseningen i AA:s fall är att en ny handläggare inte tilldelades ärendet när den tidigare bytte arbetsuppgifter. Omständigheten väcker frågor om bevakningen av ärenden och olika uppgifter. De förklaringar som nämnden lämnat utgör inte godtagbara skäl för den långa handläggningstiden. Nämnden förtjänar därför kritik.

Ärendets beredning

Inom överförmyndarförvaltningen har ärendet beretts av enheten för tillsyn.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Gällande hantering av det individärende, som anmälan avser, samt den kritik nämnden får i detta avseende får följande anföras. Nämnden tillstyrker att omständigheter såsom flytt, byte av ärendehanteringssystem och omorganisation varken är ursäktande eller en godtagbar anledning till att handläggningstiden kraftigt förlängdes i den enskildes ärende. Sammantaget innefattade dessa, stora omställningar, en faktiskt och negativ påverkan på handläggningen i individärenden. Nämnden avser inte inom överskådlig framtid genomföra ny flytt, omorganisation eller systembyte varför dessa risker inte längre bedöms föreligga. Kontroll och uppföljningen är andra områden som förvaltningen arbetat aktivt med under föregående år och kommer att arbeta vidare med framöver. Detta för att minimera risken att ärenden inte följs upp och hanteras. Samtal med personal kring vikten att återkoppla och ge en god service till våra medborgare har lyfts i olika sammanhang såsom på arbetsplatsträffar. Regelbundna individuella avstämningar med personal genomförs med genomgång av arbetsmängd och internkontroll.

Att nämnden får kritik i denna del anses berättigat. De åtgärder som ovan redogjorts för bedöms dock minimera risken för liknande hantering.

Avseende det som justitieombudsmannen hänför avseende den översiktliga granskningsmetoden får följande anföras.

Nämnden hade under 2024 höga balanser av ogranskade redovisningshandlingar. Flera åtgärder bedömdes krävas för att överhuvudtaget klara av att granska klart dessa under överskådlig tid. Resurser från andra enheter fick stötta i granskning samtidigt som en nödvändig del var att se över granskningsprotokollet och vad som granskningen skulle inrikta sig på.

Ett översiktligt granskningsförfarande tillämpades på redovisning som var komplett och där inga tidigare anmärkningar eller klagomål riktats mot ställföreträdaren.

Granskningsprotokollet för årsräkningar 2024, som justitieombudsmannen tagit del av och kommenterat, har utifrån uppfattats som att inga rimlighetsbedömningar görs. Detta är dock inte en korrekt slutsats vilket kunde ha utvecklats och förtydligats i det yttrande som ingavs i ärendet.

En väsentlig aspekt vid granskning av ställföreträdarens redovisning är att få en bild av hur huvudmannens behov och situation ser ut. Detta är även en förutsättning för att kunna rimlighets- och skälighetsbedöma de uppgifter som lämnats. Sådan information skaffar handläggaren sig dels genom ställföreträdarens redogörelse men även genom att kontrollera vad som skett kring huvudmannen bakåt i tiden. Genom detta får handläggaren en bild av den enskildes hälsotillstånd och situation, om det förekommit eventuella klagomål, frekventa uttagsansökningar eller eventuella andra tillståndsärenden. Till exempel kan utgifter som i sig inte är anmärkningsvärda, mot informationen om huvudmannens tillstånd, framstå som orimliga.

Genom att gå igenom föregående års redovisning, granskningsprotokoll och eventuella påpekanden och uppmaningar till ställföreträdaren får handläggaren underlag på eventuella omständigheter att vara vaksam på eller att särskilt kontrollera i aktuell redovisning. Det kan röra sig om att ställföreträdaren tidigare sammanblandat ekonomin, att ställföreträdaren lånat ut pengar till sin huvudman (skuldsättning), huruvida ställföreträdaren sökt aktuella bidrag eller ersättningar med mera.

Ställföreträdaren ska normalt sett ha tillgång till endast ett av huvudmannens konton, det så kallade transaktionskontot. Handläggaren går igenom kontoutdraget för transaktionskontot och rimlighetsbedömer förekommande poster. Detta stäms sedan av med redovisade poster samt vid behov mot verifikat. Extra vaksamhet råder vid överföringar, uttag av arvode, kontanthantering som exempel. Vid oklarhet hur den enskildes medel disponerats begärs komplettering från ställföreträdaren. Uppgifter om ingående och utgående balans ska styrkas med saldobesked. Genom saldobesked kontrolleras även att samtliga huvudmannens konton tagits upp i redovisningen.

Ospecificerade poster kontrolleras samt, om handläggaren av underlag och verifikat, inte kan följa den enskildes medel begärs en förklaring från ställföreträdaren. Större poster granskas mot verifikat och ställföreträdaren uppmanas att bifoga verifikat för större utgifter.

Vid beviljade uttagstillstånd avseende specifik sak ska detta redovisas i årsräkningen med verifikat och kontrolleras av handläggare.

För årsräkningar avseende 2025 har ett nytt granskningsprotokoll tagits fram. Rimlighets- och skälighetsbedömningar, utifrån huvudmannen situation och behov, tillämpas även i årets granskning. Varje punkt i granskningsprotokollet har förtydligats och innebörden kommunicerats med granskande handläggare. En särskild arbetsgrupp som granskar assistansersättning har tillsatts då dessa vanligtvis rör omfattande tillgångar och att, vid felaktig hantering, finns stora skaderisker för den enskilde. Vidare har rutin för granskning och arvodering reviderats och förtydligats.

Tidigare anmärkning på föregående redovisning kontrolleras särskilt för att tillse att ställföreträdaren vidtagit rättelse. Om inte ska bedömning göras om eventuellt entledigande.

Det kan dock inte uteslutas att en djupare granskning skulle kunna leda till att fler fel eller brister upptäcks. Utifrån den mängd redovisningshandlingar som årligen ska granskas av nämnden, och detta inom rimlig tid, samt de resurser som finns att tillgå för sådan granskning saknas i nuläget förutsättningar för ett sådant generellt djupare förfarande.

Nämnden anser fortsatt att lagkrav och riktlinjer avseende granskning av ställföreträdarens verksamhet efterlevs trots att en mer översiktlig granskningsmetod tillämpas brett. Den granskning som utförs är mer omfattande än enbart kontroll av redovisningens

formalitet vilket syftet varit att illustrera ovan. Exempelvis visar nämndens statistik inte att färre redovisningar granskas med anmärkning eller att färre ställföreträdare överlämnas för byte gentemot tidigare år när översiktlig granskning inte tillämpades. Detta talar för att nämnden fortsatt uppmärksammar sådana felaktigheter och agerar samt att rimlighets- och skälighetsbedömningar görs utifrån ett huvudmannaperspektiv

Förvaltningschef	Fanny Fälth
Överförmyndarförvaltningen	Enhetschef Överförmyndarförvaltningen

Bilagor

1. Beslut, 5473-2024
2. Granskningsprotokoll för årsräkning 2025